

Осьмук Наталія

доцент

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

доцент, к. п. н.

м. Суми

СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ЗА КОМПЕТЕНТІСНИМ ПІДХОДОМ

У статті розглядаються проблеми підготовки майбутніх учителів за компетентісним підходом. Звернуто увагу на освітньо-виховний потенціал та організаційно-методичні особливості індивідуальної навчальної стратегії та її можливості у формуванні спеціальних компетентностей майбутнього вчителя.

***Ключові слова:** компетентісний підхід, спеціальні компетентності педагога, особистісно зорієнтоване навчання, індивідуальна освітня траєкторія.*

Кардинальні зміни сучасної освіти, що зумовлені розвитком інноваційного суспільства, значно посилюють інтерес до нових концептуальних орієнтирів щодо підготовки педагогічних кадрів. Особливої ваги в реалізації фахової освіти за компетентісним підходом набуває апробація і впровадження новацій методологічного та організаційно-методичного спрямування. В умовах масовізації вищої освіти та її значення в особистісному розвитку кожного члена суспільства, особливу вагу мають методологічні підходи, що забезпечують з одного боку прогрес особистості, з іншого – завдяки плідній кооперації надають можливість збагачення й примноження знань однієї людини знаннями й досвідом інших. У своїй статті ми розглянемо освітньо-виховний потенціал та організаційно-методичні

особливості індивідуальної навчальної стратегії та її ролі у формуванні спеціальних компетентностей майбутнього вчителя.

Теоретичні засади фахової підготовки й перепідготовки вчительства, формування його професійної компетентності, порівняльний аналіз українського й європейського підходів до визначення сутності компетентнісного підходу розробляються у роботах Н. Авшенюк, О. Антонової, О. Бермус, І. Зимньої, В. Кременя, К. Колос, Н. Лавриченко, О. Локшиної, Д. Мертенс, Н. Ничкало, О. Огієнко, Л. Пуховської, Дж. Равена, А. Сбруєвої, А. Хуторського та ін.

Аналіз наукових досліджень з обраної тематики дозволяє стверджувати, що сучасним орієнтиром професійної підготовки майбутнього вчителя, під якою розуміють єдність цілей, змісту, структури навчання й виховання та способів реалізації набутих знань, навичок і вмінь, є компетентнісний підхід. Рівень професіоналізму особистості визначає її компетентність, досягнення якої відбувається через здобуття необхідних компетентностей.

Проблема формування компетентностей учителя є предметом уваги європейської і міжнародної спільнот освітян останніх десятиріч. Загальне занепокоєння рівнем педагогічної освіти в сучасних умовах ініціювало проведення протягом 2005-2010 рр. низки проектів на території країн Європейської співдружності (ЕС) [2, с. 159]. Їх проведення засвідчило відставання систем педагогічної освіти від вимог інформаційного суспільства, зокрема у світлі формування необхідних умінь і компетентностей.

Подальша розробка визначеної проблематики дозволила фахівцям країн-членів ЕС визначити перелік компетентностей, що були поділені на дві групи: ключові (базові) та спеціальні.

До ключових компетентностей, якими мають володіти фахівці будь якого напрямку підготовки, були віднесені: інструментальні, міжособистісні, системні. Сучасні підходи до визначення спеціальних (фахових)

компетентностей саме вчительства дозволили виокремити таку їх сукупність:

- предметні компетентності,
- педагогічні компетентності,
- компетентності щодо інтеграції теорії і практики,
- компетентності щодо взаємодії й співробітництва,
- компетентності щодо оцінки якості освіти,
- компетентність у сфері мобільності,
- лідерська компетентність
- компетентність щодо неперервного навчання і навчання впродовж

життя [2, с. 161].

При цьому звернімо увагу на те, що загально визначеною є прерогатива формування предметних компетентностей у підготовці вчителів початкової і середньої школи. Вони, зокрема, визначаються як здатності:

- демонструвати знання основ та історії дисципліни;
- логічно і послідовно викладати засвоєнні знання;
- вникати в контекст (чітко осмислювати) нової інформації та давати її тлумачення;
- демонструвати розуміння загальної структури дисципліни і зв'язок між її розділами;
- розуміти і використовувати методи критичного аналізу і розвитку теорій;
- правильно використовувати методи і техніку дисципліни;
- оцінювати якість досліджень у певній предметній галузі;
- розуміти результати спостережень та експериментальних способів перевірки наукових теорій [5, с. 189].

В свою чергу, для майбутніх учителів середньої та старшої школи більш важливим постає формування педагогічних компетентностей. Серед них фахівці виокремлюють наступні:

- використовувати різноманітні стратегії навчання і викладання;
- підтримувати самостійне навчання;

- використовувати різноманітні навчальні методи;
- стимулювати соціоемоційний і моральний розвиток учнів;
- стимулювати мультикультурні очікування й розуміння;
- викладати в гетерогенних (неоднорідних) класах;
- керувати й підтримувати учнів [2, с.161].

Отже, завдання, що ставляться перед педагогічною освітою сьогодні потребують підготовки фахівців, які б не тільки і не стільки могли передати накопичений досвід, а таких, які б ознайомили учнів з технологіями здобуття знань, умінь і навичок для розв'язування життєвих і професійних проблем. Зрозуміло, що вчитель який сам не володіє певними знаннями, активністю, самостійністю, критичністю мислення та досвідом подібної діяльності не в змозі забезпечити формування необхідних компетентностей, що є запорукою успішного входження підростаючого покоління в швидкозмінюваний світ дорослого життя.

Досвід підготовки вчителів у розвинених країнах засвідчує наявність декількох парадигм педагогічної освіти, під якими слід розуміти «сукупність переконань та припущень стосовно природи і мети навчання, викладання, освіти вчителів, що зумовлює різні підходи до педагогічної діяльності» [3, с. 137]. На підставі визначених критеріїв професор Л. Пуховська виокремила академічно-традиціоналістську, технологічну, індивідуальну педагогічні парадигми [там само]. В контексті нашого дослідження перспективним, хоча й організаційно складним у прийнятій системі підготовки вчителів, виявляється досвід поєднання майстерності набуття знань з ідеєю особистісного підходу в освіті й вихованні, що реалізується в рамках особистісно орієнтованої концепції. Об'єднує зазначені вище загальноконцептуальні підходи ідея самобутності, самоцінності кожної особистості та повага до особистого, індивідуального шляху культурної ідентифікації, соціалізації, життєвого самовизначення.

За своєю аксіологічною спрямованістю споріднені принципи особистісно зорієнтованого навчання демонструють його різновиди:

диференційоване навчання, індивідуалізоване навчання, евристичне навчання, когнітивне навчання. Реалізація особистісно орієнтованої концепції навчання й виховання у процесі підготовки майбутнього педагога передбачає використання технології групового навчання; навчання як дослідження; технології проектного навчання тощо. Кожна з технологій має потенціал щодо формування різних ключових і фахових компетентностей, про які йшлося вище.

Отже, одним із перспективних шляхів розв'язання проблем фахової підготовки майбутнього вчителя педагогічна наука вважає особистісно орієнтоване навчання. Його сутнісні ознаки передбачають перенесення ціннісної ваги з необхідних стандартизованих знань, умінь, навичок однакових для всіх, на особистісні досягнення пізнавальної діяльності кожного суб'єкта процесу навчання. Провідною стратегією особистісно зорієнтованого навчання в сучасних умовах є формування компетентностей студента (учня) з урахуванням його власних інтересів і можливостей. Цілком логічно в цьому контексті постає ідея розробки індивідуальної освітньої траєкторії з кожним і для кожного студента.

Індивідуальна освітня траєкторія розглядається сучасними науковцями (С. Вдовіна, Г. Клімов, Т. Коростіянець, О. Лойтаренко, А. Хуторський) як персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного учня (студента) в освіті. Реалізація цього потенціалу передбачає врахування організаційно-діяльнісних, пізнавальних, творчих і інших особливостей особистості в процесі формування власної індивідуальної траєкторії. Реалізація власних освітніх цілей, що відповідає здібностям, можливостям, мотивації, інтересам особистості в умовах підтримки, координації, організації, консультуванні з боку педагогів забезпечує досягнення мети індивідуальної освітньої траєкторії.

Формою реалізації індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх учителів може бути освітня програма (за Т. Коростіянець), що забезпечує студентові позиції суб'єкта вибору, розробки, реалізації освітнього стандарту

при здійсненні викладачем педагогічної підтримки, самовизначення і самореалізації [1]. Освітня програма розглядається з одного боку як організаційно-управлінське знання, що дозволяє реалізувати принцип особистісної орієнтації освітнього процесу через визначення умов, сприяючих досягненню студентами з різними освітніми потребами і можливостями встановленого стандарту освіти. З іншого боку, освітня програма визначається як індивідуальна траєкторія студента, яка створена з урахуванням його індивідуальних особливостей. Ще одним вектором підготовки майбутнього вчителя, вже в рамках індивідуальної освітньої програми, може бути особлива форма контролю й оцінювання набутих компетентностей шляхом виконання освітньо-навчального проекту, розробленого для учнів. Вибір теми, мети й завдань такого проекту якраз і повинен засвідчити можливість використання педагогом набутого теоретичного багажу на практиці.

Таким чином, провідні характеристики та умови реалізації індивідуальної освітньої траєкторії, в тому числі й у вигляді навчальної програми, створюють умови для набуття досвіду організації самостійного навчання, використання різноманітних стратегій навчання і методів викладання, стимулювання соціоемоційного і морального розвитку; керівництва й оцінки власної діяльності, викладання в гетерогенних класах, самовираження особистості. Результативність формування зазначених компетентностей в студентські роки гарантує успішність професійної діяльності майбутнього вчителя в класі.

Литература

1. Коростіянець Т. П. Індивідуальна освітня траєкторія – освітня програма студента // [Електронний ресурс], режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13ktpops.pdf>
2. Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі : монографія / авт. кол.:

Н. М. Авшенюк, В. О. Кудін, О. І. Огієнко та ін. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 232 с.

3. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка: навчальний посібник ./ А. А. Сбруєва – Суми: Редакційно-видавничий відділ СДПУ, 1999. – 300 с.

4. Хуторской А.В. *Методика личностно-ориентированного обучения*. Как обучать всех по-разному?: Пособие для учителя. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 383 с.

5. Чепіль М. М. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. – К.: Академвидав, 2014. – 216 с.

Відомості про автора: .Осьмук Наталія Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.